

KÜLÖNFÉLÉK.

Simén Domokos temetése. Feledhetlen szerkesztőtársunk temetése mult sept. 11-én Udvarhelymegyében, Kis-Kadácsban általános részvét közt nagy ünnepélyességgel ment végbe. A körüli papság, a sz. kereszturi unitár. középtanoda és állami tanítóképezde tanári kara és ifjusága testületileg jelent meg a szülőföldjén elhunyt érdemes férfiú végtisztességére. A vidék értelmisége és népe pedig oly nagy számmal gyűlt fel, milyent a Nyikó völgye egy század óta nem látott temetésen összeseregelni. Az unitáriusok Egyh. képv. tanácsa és a kolozsvári unitárius főtanoda tanári kara részéről a temetésen jelen voltak: Nagy Lajos, kolos-dobokaköri esperes és tanár és Derzsi József, kolozsvári pap és tanár, a főtanodai ifjuság részéről pedig: Kovács Lajos és Végh Mihály II. éves theologusok. A „Keresztény Magvető“ szerkesztősége is megjelent egy koszorúval „A feledhetlen szerkesztőtárs sirjára“. Az egyházi szolgálatot Nagy Lajos esperes és Derzsi József teljesítették az elhunythoz méltóan, kiknek beszédeit fennebb közöljük is. A főtanodai tanári kar, és ifjuság, az elhunyt gyámgyermekéi és szerkesztőségünk koszorúival díszesített koporsót, a háznál tartott fenkölt ima után, az óriási néptömeg kíséretében egy szép árnyas helyre vitték ki, hol miután a megható sirbeszéd és a főtanodai ifjuság nevében Kovács Lajos által intézett búcsuszavak elhangzottak, a megboldogult tetemeit édes atyjáéi mellé helyezték el. — Legyen csöndes nyugalma!

Angol és amerikai hitrokonink részvéte Simén halála alkalmával szintén általános volt. Az „Inquirer“ és „Christian Life“ londoni lapok életíratot közöltek róla, a „Christian Register“ amerikai lapban pedig Hale Eduard, bostoni híres lelkész és író emlékezett meg egy szép levélben róla, melyet itt egész terjedelmében közlünk:

„Magyarhoni barátainktól érkezett levelek a kolozsvári unitárius főtanoda egyik jeles tanárának, Simén Domokosnak, elhunytáról értesítenek. A vesztesség felette nagy, nemcsak a nevezett főtanodára és az unitárius vallásközönségre nézve, hanem amerikai és angolhoni barátjaira nézve is. Ilyen embere kevés van a keresztény egyháznak, s ha sok lenne is, akkor sem volna elég. Ő egyike volt azoknak az ifju magyar tanulóknak, kik a Paget ur bölcs indítványára folytán a „Manchester New College“-ben képeztettek. Két évet töltött itten korábbi theologiai tanulmányai befejezése végett. Ez idő alatt az angol nyelvben teljes ismeretet szerzett; és a midőn szerencsém volt magyar hitrokonink küldöttségéhez Budapesten, 1873-ban, ő és barátja, Kovács János tanár, kitűnő tolmácsaink voltak. E találkozás után, Simén az amerikaiak által a theologiai karnál alapított két tanári állomás egyikére lön kinevezve. Nem is választhattak volna nála illetékesebb tanárt, ki

tanítványait vezesse s őket a theologiai tudomány jelen állásával Németországban, Angliában és Amerikában megismertesse.

Hogy híres szónok volt-é vagy nem, azt nem tudom; de soha sem fogom elfeledni azt az ihletettséget, melylyel az angol, amerikai és magyarhonni unitáriusok budapesti conferentiáján imádkozott. Imája tartalmát, mivel magyarul könyörgött, nem értettem, de átéreztem. Ekkor értettem meg igazán, hogy miért vették fel az emberek a keresztet Bernárd prédikálására, jóllehet nyelvét nem értették. Két napi komoly társalgásunk alatt megtanultam őt épen úgy szeretni, mint becsülni. Mindig abban a reményben éltem, hogy minket meg fog látogatni. Megvagyok győződve, hogy hozzánk is hozott volna valamit kelet buzgóságából.

Nagyon érdeklődött Channing művei iránt s azoknak magyar nyelvre való fordításában tevékeny részt vett. Ez által a mi „új angliai“ prófétánk legszebb eszméi és gondolatai eljutottak Magyarhonba, hol a jelenlegi vallás- és nevelésügy problémái megoldásánál hiszem, hogy údvösök lesznek. Ez egyszerű szolgálat becsét nem lehet eléggé megmérni.

Simén csak negyvenhárom éves volt. Halála nagyon is korán következett be az egyházra nézve, melyet oly híven szolgált, de az ilyen embernek emléke szellemi műveiben örökké élni fog.

Ifjabb Fretwell János, buzgó angol hitrokonunk, ki húzamosb idő óta Budapesten lakik, az „Angol királyné“ nagy termében az angol társalgó kör tagjai előtt érdekes felolvasást tartott. Felolvasása címe ez volt: „Yankee prédikáció német textus felett“ Bismarcknak a socialismus ellen tartott beszéde egyik pontját vette fel szövegül, előadván, hogy Európának egyik országa sem alkalmas, még Nagy-Britannia sem, társadalmi kísérletekre, a folytonos nagy háboruk miatt. Egyedül Északamerika az enemű kísérletek hazája. Ezután megemlékezett a spanyol catholicismusról, mely Mexicóból és Cubából poklot csinált, az irlandi catholicismusról, és a virginai angol gyarmatosokról, kik, mivel a munkát rabszolgasággá alázták le s oly aljasok voltak, hogy az északi tartományok szabad munkásságát el akarták nyomni, saját gőgjök áldozatai lettek. Északamerika egyfelől a munka békés versenye, másfelől a rabszolgaság elleni háboru vérkeresztsége útján egy egységes és politikailag iskolázott köztársasággá lett, a mely népének munkásságát, takarékoságát s politikai érettségét tekintve az ő világ valamennyi monarchiáját feljúlmulja. Fölvetve aztán azon kérdést, hogy mit tanulhat a magyar ember az amerikaiaktól, előadta, hogy Amerika, mint fejlődés történelme mutatja, a legcsekélyebb embereket is a tőlük telhető legmagasabb czélokra tudta felhasználni, míg Európában gyakran a legnemesebb czélokot is alanti czélokra fordítják. Az amerikai nemzet alapítóit Saul, ő testamentomi hőshez hasonlítá, ki apja szamarát ment keresni s koronát talált. Az európai társadalom kivetett tagjaiból Amerikában munkás, jó emberek lettek s utódaiknál a jótékonyosság, áldozatkészség, törekvés s honszeretet első erények. Ha a

magyar pór megtanulja ugy vezetni háztartását, mint a yankee földmives teszi, akkor itt a jólét új korszaka fog felvirágozni. A magyar iparosra nézve, jó, ha tanéveit Európában, vándoréveit pedig Amerikában tölti, hogy mesteréveit hazájának ajánlhassa fel. Amerika és Magyarország mindketten főleg földmívelést űző országok, s jelenleg tüzesen versenyeznek egymással a nyugateurópai piacon. Amerika előnyeit nem annyira a természet áldásainak, hanem munkásai szorgalmának, takarékoságának, értelmességének s szabadságának köszöni. A társadalom legalsóbb osztályainak emelése egészen Amerika műve. Végül Fretwell hitrokonunk egy amerikai jeles költő s az amerikai unitárius egyházi irodalom legkitűnőbb képviselője, Clarke Freemann J. ama költeményét szavalta el, melyet ez az amerikai unitárius társulat 50 éves jubileuma alkalmából írt, s mely a hit hatalmát dicsőíti az emberiség minden tettei s törekvései felett.

Kapcsolatosan megemlítjük, hogy Fretwell János hitrokonunk még ez évben szándékozik körünkbe jöni, főleg a székely-kereszturi iskola megtekintése végett, mely iskolai épület befejezése s taneszközökkel felszerelése körül nagy érdemei vannak.

Vallási vitatkozás. Észszerü-e az Isten imádása? E kérdés felett nyilvános vitatkozást tartottak közelebről Angliában Nottinghamban oda való unitárius lelkész Armstrong és egy londoni bevallott atheista Bradlaugh urak. A vitatkozás eredete a következő:

Bradlaugh úr vonatkozással a Müller Miksa felolvasására, melyben ez a vallások eredetét fejtegette s a melyet gr. Kuun Géza úr szíveségéből közelebbi füzetünkben mi is szerencsések voltunk ismertetni, az atheismus igazolására Nottinghamban egy felolvasást tartott. Ezen a felolvasáson jelen volt Armstrong ur is, a ki arra némely megjegyzéseket tevén, felszólíttatott Bradlaughtól, hogy a kérdést, ha egy tetszik, vitassák meg bővebben Armstrong ur egyelőre vonakodott a felhívást elfogadni; de miután erre több oldalról felszólíttatott, a vitatkozásra késznek nyilatkozott s ez csakugyan forma szerint meg is történt Bothera Esq. elnöklété alatt nagy számu gyülekezet jelenlétében sept. 6-dik és 7-dik napjain. Az első nap Armstrong ur adta elő az elnök által egy félóra szabott időközben a maga nézeteit Istenről és az ő imádásának szükségességéről; mire Bradlaugh ur szintén egy félóra időt nyert a feleletre, melyet ő álláspontjából kiindulva, az Armstrong ur érveinek megczáfolására használt fel. Másnap ismét egy óráig tartott a vitatkozás, a vitatkozó felek felváltva most egy-egy negyedóráig fejtegetvén a maguk nézeteiket s czáfolván egymásnak ellentétes irányban felhozott érveiket.

Nem czélunk e vitatkozást részletesen ismertetni, a mire egyfelől terünk sincs, másfelől sem egyik, sem másik vitatkozó fél előadásában oly érveket nem találtunk, a melyek részint a theismus, részint az atheismus álláspontjáról közönségesen ismerve ne lennének. Armstrong ur az Isten lételének bebizonyítására különösen az erkölcsi erősséget használta fel, míg Bradlaugh úr ügyes dialektikával kerülte meg mindegyre ellenfelét s emelte magasra a mindig könnyebb tagadás zászlóját. Nem

czélunk — mondjuk — e vitatkozás részletes ismertetése, csak feljegyezni kívántuk azt, mint egy érdekes eseményt, mely mindenestre korunk jellemzésére szolgál. Lám, 300 évvel ezelőtt sokkal kisebb és alsóbb rendű kérdéseket sem lehetett érinteni. Sörvét Mihályt a szentháromság tagadásáért máglyára hurcolták; Dávid Ferenczet a Krisztus nem imádásának tanáért halálig tartó fogságra ítélték s ma az atheista Bradlaugh ur nyilván és szabadon vitatkozhatik egy keresztény pappal, a nélkül, hogy amannak egy hajszála is meggörbülne s ez a pokol fajzatának tartaná ellenfelét. Isten mentsen, hogy mi a legtávolabbról is rokonszenveznénk Bradlaugh urral, vagy hogy atheistikus nézeteinek követőket akarnánk szerezni, de e vitatkozást mégis, mint a lelkiismeret szabadságának kétségbevonhatlan diadalát, lehetetlen nem üdvözölnünk, annyival inkább, mert a vitatkozó felek is egy perczre se felejtkeztek meg a kölcsönös tiszteletről, melylyel egymás iránt ellentétes nézeteik mellett is viseltetni tartoznak s czáfolták egymást a nélkül, hogy avagy csak színe is meglátszott volna beszédeiken az odium theologicumnak. S ha egyébért nem is, de ezért mindenestre tanuságosnak mondhatnók e vitatkozást.

Vallási türelem. Forckenbecknek Berlin főpolgármesterévé megválasztását méltán úgy lehet tekinteni, mint valódi haladást a vallásos türelem mezéjén. Ezelőtt húsz évvel, mikor egy szabadelvű követet kellett küldeni Berlinnek a porosz országgyűlésre, a legnépszerűbbnek Waldecket tartották. Ámde a szabadelvű pártvezérek attól féltek, hogy Waldeckre nézve az ő vallása végzetes akadály fogna lenni, mint-hogy római katolikus volt.

Épen öt éve akarták Forckenbecket, ki szintén római katolikus, polgármesternek megválasztani, de e kísérlet vallása miatt ment füstbe. Mostani egyhangu megválasztása bizonyosága nemcsak annak, hogy a berliniek nagy előhaladást tettek vallási türelem tekintetében, de annak is, hogy a vallási versengés daczára, a hitvallás kérdése gyorsan háttérbe szorul, midőn polgári hivatalokról van szó.

A biblia a párisi világkiállításon. Az angol bibliaterjesztő társulat a bibliát 216 nyelven mutatta be a jelen évi párisi világkiállításon. Az 1851-ki világkiállításon még csak 130 nyelvre volt lefordítva s így 27 év alatt csaknem megkészserezte a fordítást. Meggondolva, hogy e fordítások hány embert foglalkoztatnak, minő szellemi munkát vesznek igénybe, lehetetlen, hogy a biblia tekintélyét és tiszteletré méltó voltát el ne ismerjük.

Stanley mint missionarius. A híres áfrikai utazó, Stanley, ki huzamosabb ideig tartozkodott a Victoria-tó északi partján egy áfrikai bennszülött királynál, Altesánál, miután azt a mohamedán vallás alapján az egy Isten hívésre előkészítve látta, reá birta a keresztény vallás megismerésére. Az áfrikai király nagy érdeket tanusított a Stanley oktatása iránt, a bibliából magának saját anyanyelvén egy kis ki-

vonatot készítettett, templomot építettett, a melyben keresztény isteni tiszteletet szándékozik tartatni. A keresztiséget ugyan nem fogadta el, de ugy szólván confirmáltatta magát Stanley által.

Elmélet és gyakorlat. Egy buzgó úrhölgy azt kérdezte egy tekintélyes amerikai hitrokonunktól, honnan van az, hogy az amerikai unitárius társulat nem érdeklődik a mértékletességi egyletek iránt. A kérdezett ekép válaszolt: Talán azért, mivel mi hathatósabb bizonyítékát adjuk mértékletességünknek. Az „Egyesült Államok“ czimű szalldában mondották nekem, hogy ezelőtt két évvel 800 unitárius vendég volt ezen szalldában és azok együttvéve csak egy üveg bort fogyasztottak el. Az angol unitáriusok hasonló nyilatkozatot tettek. A brit és külföldi unitárius társulat 1875. év tavaszán a kristály palotában akarta megtartani évi gyűlését, de nem kaphatta meg, mert 1877. évi gyűlésök ott tartatván, azon alkalommal a vendéglős nem kapta meg a várt hasznot a bor eladásából. Mindezt tekintetbe véve, el lehet ismereni, hogy a példának nagy a hatalma, és hogy a szellemi és erkölcsi művelődésnek közvetett hatása van, a mennyiben az emberiséget kiemeli az érzékiségből.

Rath Gellért bonni tanár Poroszhonból, Erdélyen utazván át september havában, toroczkói élményei emlékeül, hazaérkezte után Bonnból küldött a toroczkói iskola két szegény növendéke közti kiosztásra 8 márkot = osztr. érték szerint 4 frtot 64 krt, a mi ki is osztatott. Hány utazó fordul meg évenként Toroczkón? Ha mindenik ugy gondolkozné, mint Rath ur, mily szép segélyben részesülnének a toroczkói iskola jobbára szegény tanulói? S mi azt hisszük, hogy nem is lenne illetlen dolog, e célra egy perselyt tartani e felirással: „az iskola számára“, mely figyelmeztesse az utazót, hogy a toroczkói vendégszeretetet mi módon lehet a legszebben megköszönni? Ha ez indítvány életre való lenne, a Rath ur így is becses adománya egy soha el nem költethető tökévé változnék.

Kelemen Benő jubileuma alkalmából előbbi füzetünkben tett közleményünket ki kell egészitenünk egy szép adattal. A jubiláló érdemes férfit ugyanis baráti ez alkalomból egy csinos „Emlék-Album“-mal lepték meg, melynek czimlapján a következő sorok olvashatók: „Életed fele a közjóé, te! megtestesülése a kötelességnek. Gondoskodásod örök tárgya egyházad. Ifjuságunk angol nyelvben kiképeztetése. — A beteg ifjagnak épült szép hajlék szép lelkednek műve. Tanodáinkban sok szegény tanul szorgalmad gyümölcseiből. A közmunkánál első jelensz meg — kézzel, áldozattal. Az unitáriusok elismerik már életedben sok érdemeidet itt és az atlanti tenger vidékén. Hálájuk hozzád örök, mint a Kelemen Benő név halhatatlan. Fogadd ezerek tisztelő üdvözlését e sorokban barátaid által. Szucság, september 6. 1878.“ Ez „Emlék-Album“-ba az ünnepélyen jelen voltak beirták neveiket, de nyitva van mindazoknak, a kik ez uton a Ke-

lemen Benő tisztelő barátai, egyházunk és iskoláink iránti sok érdemeinek elismerői sorába kívánnak állani s főt. püspökünk közvetítésével abba már is egy szép férfúi és női névsor van. Részünkről most is csak megujtjuk őszinte jó kívánatainkat: Isten éltesse soká az „Emlék-Album“ tulajdonosát.

Dr. Ballagi Mórnak jól sikerült arcképét hozza a „Prot. Naptár 1879-re, egy remek életrajzzal, fia Dr. Ballagi Aladár tollából. Különösnek tűnhetik fel némelyek előtt, hogy a fiu írta meg atyjának életrajzát. De erre fel lett szólítva. És mi szívünkben örvendünk, hogy a felszólításnak engedve, az összes adatok nyomán, melyek helyzeténél fogva rendelkezésére állottak, megírta atyjának élettörténetét. Dr. Ballagi, ki a magyar prot. irodalomban oly nagy érdemeket szerzett, s kinek a prot. szellem előhaladása hazánkban oly sokat köszön, megérdemelte, hogy minél tárgyilagosabb világításban mutattassék be a magyar közönségnek. Élete változatos és oly küzdelemteljes, a milyen csak egy emberi halandóé lehet. Mi bámuljuk azt a kitartást és szívósságot, melyet ő élete folyamán felmutat s látva viszontagságos körülményei közt szellemének folytonos emelkedését és fokozatos eléhaladását, tiszteletünk nagy mértékben növekszik irányába Szívünkben óhajtjuk, hogy őt Isten a magyar prot. világnak még sokáig éltesse!

Szilágyi Sándor, nagyérdemű történetírót és tudóst Ő Felsőge october hó 7-én kelt elhatározásával a budapesti m. kir. egyetemi könyvtár igazgatójává nevezte ki. Minél nagyobb volt az érdeklődés, midőn a két év óta üresedésben levő diszes állomás betöltése szőnyegre került, annál nagyobb lett az öröm és meglegedés, melylyel e kinevezés országszerte fogadtatott. Ez alkalommal a „Magyarország és Nagyvilág“ című képes heti lap 44-ik száma érdemes tudósunk arcképét hozza egy csinos életrajz kíséretében. Mi is őszinte szerencse kívánatunkat fejezzük ki e fontos állásra való kinevezése alkalmából, és óhajtjuk, hogy hazai tudományosságunk mivélésére az Isten sokáig éltesse!

Várfalvi Nagy János, munkatársunk, kitől folyóiratunkban több jeles tanulmány jelent meg, mult oct. 10-én az összes jog és államtudományokból tudorrá avattatott fel. Kapcsolatosan megemlítjük, hogy t. barátunkat az Egyh. képv. tanács egyik közelebbi ülésében a néhai Mikó Lőrincz „Unitárius egyházjogtan“-ának sajtó alá rendezésével bizta meg.

A német protestans egylet okt. hó 9-én és 10-én Hildesheimban tartotta meg ez évi gyűlését, melyen nagy számmal jelentek meg a szabadelvű protestansok Németország minden résziből; sőt Sweiczból, Németalföldről és Angliából is többen vettek abban részt. A nem lankadó erélylyel munkálkodó egylet gyűlésének két főbb tárgya volt: egyik az egyházi tanítási szabadság és az egyházközségek

joga; másik a vallás jelentősége a nép életére. Az első tárgy kapcsolatban van a Hoszbachféle választási ügygyel, a kit szabadelvű egyházi beszédeért, melyet Berlinben a Jákobi templomban tartott volt, a consistorium nem erősített meg hivatalában; a második tárgy felett folytatott eszmecsere közben felmerült a social-democratia kérdése is, mely ellen a német kormány most a legszigorubb rendszabályokat léptette életbe s a mely élénk vitára adott alkalmat. Végül szó volt a vasárnap megszenteléséről is, a mire nézve Dr. Manchot kifejezte azt a nézetét, hogy e tárgyban nem kell törvényre várakozni, hanem társadalmi úton kell minden egyes egyháztagnak a vasárnap megszentelését előmozdítani.

Az ág. ev. egyetemes közgyűlés mult oct. 2-án kezdődőleg tartatott meg Budapesten nagy érdeklődés mellett. A sokszámu, díszes közönség soraiban ott voltak: Péchy Tamás minister, Fest Imre, Bánó József, Földvári Mihály, az egyházkerületek férfiai közül az összes superintendensek, Haan Lajos, Békés-Gyula tudós lelkésze, Györi Vilmos sat. Isteni tisztelet tartása után a közgyűlést Zsedényi Ede világi elnök és egyetemes főfelügyelő nyitotta meg fenkölt, hazafias szellemű beszédével, a melyben reményét fejezte ki, hogy az egyház tagjai közt egy sem fog találkozni, ki nemzetiségét a prot. egyház rovására terjeszteni akarná. A megnyitó után a napirend tárgyalatott le. A gyűlés főbb mozzanatai közül megemlítjük Gr. Erdődi Pálffy Miklós tizenhat ezer forintos alapítványát a pozsonyi theologiai kar számára és az áldozatokban kifogyhatlan Zsedényi adományait: a négy egyházkerületben nyolcz tanító számára: 4—400 frt. összesen 1600 frt. s a hittan hallgatók számára ujolag 100 drb arany. Feljegyezzük még azon örvendetes tényt, hogy a Gusztáv Adolf egyesület és annak fiókinézetei 3455 markkal segélyezték az ág. egyházakat és tanintézeteket a mult évben.

„Az országos középtanodai tanáregylet közlönye“, a mely — különösen az utóbbi időkben — mind tartalmasabbá válik, kiválóan figyelemre méltó czikket közölt, e f. évi 4-dik számában, az „Iskolai burokratizmus“ czime alatt, Tomor Ferencz tollából. Nagyon időszerű és legnagyobb részben helyeseu indokolt felszólalás ez az ellen a sok papir-prédálás és időpazarlás elleu, a mely — az iskolai élet eleveenségének, egészséges fejlődésének s természetszerű belső rendjének igen nagy hátrányára — ma-holnap valóságos burokratáká teszi a tanárokat is, s közülök különösen az igazgatókat, a maguk egyenes elhivatása köréből kiragadva, csaknem folytonos irodai munkához köti. Istennek hála: nálunk s általában a felekezeti iskolák legnagyobb részében, még eddig nem igen tudott uralomra vergődni a lélekölő rendszer; de azért csak kötelességünket véljük teljesíteni, midőn ezennel őszintén gratulálunk az érdemes szerzőnek, ki oly egyenes nyíltsággal mertte megtámadni azt, a mi nélkül sokan és sok helyt jó iskolát már képzelni sem mernek. — Ugyancsak a tanáregylet közlönyéből szintén melegen ajánljuk érdekelt tanártársaink figyelmébe magának a szerkesztőnek — a fáradhatatlan Névy Lászlónak — a megelőző, 3-ik

számban közlött ily című értekezését: „Még egyszer a magyar írásbeli dolgozatokról“, a mely szintén igen tanulságosan tárja fel annak okát, hogy miért áll oly gyenge lábon — még középiskoláinkban is — az anyanyelv oktatása; s miért hemzsegnék oly felőtölő, nyelvtani és helyesírási hibák még felsőbb osztálybeli tanulóink írásbeli dolgozataiban is. Végre ajánljuk — különösen tanítói pályán működő pályatársaink figyelmébe s hazai középiskoláink pártolásába, magát a Közönyt is, a mely, kivált pár év óta, mind teljesebben igyekszik megfelelni annak a hivatásnak, a melynek a betöltése, a mi viszonyaink között, épen nem csekély feladat.

A kolozsmegyei tanítótestület mult october hó 31-én s f. november 1-én tartotta ez évi rendes közgyűlését városunkban. Ez érdekes gyűlésről a következőket közöljük. A helyből és a vidékről szép számmal egybesereglett tanítókat, kikhez az érdeklődő tanügybarátok közül is elég számosan csatlakoztak, a testület elnöke, Váradí Károly afa üdvözölte, kinek igazán alkalomszerű és tartalmas beszédéből rövid kivonatban ide igtatjuk a következőket. Mindenekelőtt czáfolja, s illetőleg kellő értékükre szállítja azok vádját, a kik állítják, hogy a tanító egyesületek egy idő óta nem dolgoznak eleget, vagy hogy működésükről nem számolnak be elég gyakran a nyilvánosságnak. Ez ellen egyfelől utal arra, hogy tanügyünk, a mostani nehéz körülmények daczára is, egyre izmosodik és erősödik; de mert ez izmosodás és erősödés belső gyarapodás, alig vehetik észre azok, kik csak a külsőt s kívülről láthatót vizsgálják. Másfelől a multtal való összehasonlításra is reflectál; s itt őszintén bevallja, hogy tanügyünk korábbi időszakából feldicsért szebb napok nagy munkája jó darabig s nagy részben nem volt egyéb, mint harsogó kürtzeugés s nagy hangu haranguirozás azért, hogy felébresszék vele a még szunnyadozó munkásokat s azokat kiktől nekik sikeres munkájokhoz anyagi és erkölcsi gyámolítást nyerniök kell, a szülőket és a társadalmat is. Ezért tartattak ékesen szóló szónoklatok s termettek gomba módra az indítványok. De rendre belátták az egyesületek, hogy ezek özönében az intensiv működésre nem marad idejük; s ezért az extensivet korlátozni kezdték, hogy gyakorlatilag próbálják meg: mit lehet már a sok indítványból tényleg kivinni. Ezután hangsúlyozza azokat a követeléseket, melyeket a mai nehéz időkben — a gyakorlati élet intéseire — mindinkább figyelmökbe kell venniök különösen népiskoláinknak. Itt találóan hivatkozik arra, hogy az életnek s különösen nemzetünk életének mindenekelőtt hív és derék munkásokra van szüksége. De ilyeneket mai népiskoláink s közölők különösen az ugynevezett „osztatlanok“ (azaz olyanok, a melyekben 1 tanító egy tanteremben 6 osztályt is tanít egyszerre), a milyen pedig még eddig a legtöbb van a hazában, a legjobb akarattal is alig nevelhetnek; mert a sokféle tantárgy, a nagy tananyag s ezek elaprózása mellett nem gyakorolhatják eleget tanítványaikat a hív és igaz munkás legfőbb erényében: a türelemben és kitartásban. Továbbá, ugyancsak a mindennapi élet intéseire utalva, figyelmezteti pályatársait,

hogy rövid időn tisztázniok kell azt is, hogy a kézimunkákból miket, mily beosztással s mily módon kell a népiskolákban a fiu-gyermekeknek is tanítani, s illetőleg velők is gyakoroltatni. Mert — úgy mond — az élet nem elégszik meg azzal, hogy a csaknem kizárólag a maga kézimunkája után élő nép gyermekének az ekétől, s általában a gazdaság és háztartás munkáitól 6—9 évre elvont tagjait, évenként 8—10 hónapon át, mindig csak könyvből oktassák, vagy legfőlebb táblán és papíron foglalkoztassák. Hiszen a mi szegény népünket nem menti meg az aránylag kevés ismeret, melyet a népiskola nyújthat neki; de igenis megmentheti és fentarthatja az, ha onnan az életbe kilépve, ismeretei mellett s azok hasznosítására, munkára való ösztönt s készséget is vihet magával. Végre szól a takarékoságról, kiemelve, hogy ennek jogos követelései ellen ma már észrevétlenül is sokat vétenek iskoláink. Ez ellen vétenek például akkor, a mikor oly sok drága könyvet vétetnek meg egy-egy „kis deák“-kal, a mennyit a legjobb akarattal sem tud mind kellő rendben tartani s gondosan megőrizni. Ezzel kapcsolatban szót emel a sok irka s napló fogyasztás ellen is, a melyek gyakran alig félig beírva löketnek félre vagy tépetnek szét. Igen, mert a mai tanulók könnyen és készen kapják, sőt ingyen is ad efféléket nekik itt-ott az iskola. Ellenben régebben azért kimélték meg jobban, mert akkor minden tanuló maga fogta és varrta össze s maga is vonalozta be írásbeli dolgozataihoz a papirt.

A köztetszéssel fogadott elnöki megnyitó után a tanítótestület érdemes titkára s korábbi elnöke Paal Ferencz kép. igazgató olvasta fel terjedelmes, de igen érdekes titkári jelentését, a mely hű képét tárta fel az egyesület lefolyt évi működésének, és pedig nemcsak a központot, hanem a vidéki köröket illetőleg is. Legtöbbet dolgozott a központi nevelési bizottság, azután meg a bánffy-hunyadi kör. Az előbb említett üléseknek legnagyobb részét, igen helyesen, arra szentelte, hogy a közokt. ministerium részéről a népiskolák számára kiadott új tantervet tüzetesen megismertesse, s a viszonyainknak leginkább megfelelő kivitelére gyakorlatias utasításokat adjon. E mellett azonban időt szakított magának arra is, hogy a nyár folytán tartott III. egyetemes tanítógyűlésre kitézött tételekre formulázza a tantestület véleményét. Mindkét tárgynál igen tanuságos közléseket hozott — eme bizottság munkálatai alapján — annak idején, az egyesület gondosan szerkesztett szakközlönyre, a „Család és Iskola“. A vidéki körök, a szokásos köri értekezleteken, nyilvános tanítások tartásával, szakszerű értekezések s bírálatok meghallgatásával, s ezek mellett még oly tanügyi kérdések megvitatásával foglalkoztak, a melyek különösen a vidéki népiskolákat érdeklék, s azok viszonyai ismertetése folytán merültek fel. Bizonyára oly munkák voltak mindezek, a melyek az érdekelt vidékek tanügyének legkövetlenebb hasznára válhatnak. A titkári jelentés után administrationalis ügyek tárgyaltattak, melyek végeztével Szász Béla egyet. tanár ur tartott nagy értékű, de nem eléggé alkalmi bölcsészeti feiolvasást „Én“ czim alatt, melyben azon tényezőket és hatásokat vizsgálta, melyek emberi egyéniségünket alkotják s rá befolyással vannak. Sokkal inkább

tanítóknak szólottak s ezért az ők lelkeikben termékenyebb talajra is találtak a dr. Schmidt Ágoston és Kiss Sándor tanárok szabad előadásai. Dr. Schmidt az újabkori természettudomány vívmányai alapján az erőléről szólott, s illetőleg annak átalakulását mutatta be jól sikerült kísérletekkel illusztrálva; Kiss S. pedig a földrajz-tanítás összehasonlító módszerét ismertette, gyakorlatiasan mutatva be, hogy miként és mennyiben alkalmazza ezt ő a városi polgári iskolában. E jól sikerült s minden izökben igen tanuságos előadások voltak fénypontjai a közgyűlésnek, a melynek tényeiből még csak ezeket említjük fel: Kimondatott, hogy jövőre a közgyűlésekre egyes közérdekű, nevelés vagy oktatásügyi kérdések is tüzessenek ki nyilvános megvitatásra. Ily kérdéseket a központi választmány fog kijelölni; de ezek előleges tisztázására, s illetőleg a rájuk vonatkozó tételek felállítására és előterjesztésére az egyes vidéki köröket is felhívhatja. Meghatározatott, hogy azon helybeli, valamint a központhoz közelebb lakó azon vidéki rendes tagok, a kik a választmánynak nem tagjai, évenként legalább kétszer kötelesek a nevelési bizottság azon ülésein, a melyen ez a legfontosabb s legátalánosabb érdekű kérdéseit tárgyalja, a központi választmány meghívására megjelenni. Végre megemlítjük azt is, hogy az egyesület derék szakközlönyének, a „Család és Iskolá“-nak, további fentartása mellett a most tartott közgyűlés is igen melegen nyilatkozott, s a jelen volt tagok egyhangulag megígérték, hogy annak anyagi és szellemi gyámo litása érdekében minden tőlük telhetőt készséggel megtesznek. Ezekkel megemlékezve a lefolyt közgyűlés főbb tényeiről, II. újjáalakulása kezdetén is örömmel üdvözöljük a kolozsmegyei derék tanító testületet, mint a mely talán legkomolyabban fogja fel s ezért bizonyára a legüdvösebben is igyekszik betölteni kivatását az összes hazai tanító egyesületek között.

Necrolog. 1. Paget János urat, egyházunknak köztiszteletben álló tagját, ki egyszersmind a közöttünk és angol testvéreink közötti viszonynak, ugy szólván megteremtője és személyesítője, érzékeny veszteség érte, nejének szül. Báró Wesselényi Polixena ur asszonynek f. évi sept. 1-én történt sajnos elhunytával. E gyászhírt, folyóiratunk időszaki megjelenésénél fogva, mi csak most közölhetjük; de azt annnyival kevésbé mulaszthatjuk el, mert jóllehet a nemes lelkű báróné nem tartozott egyházunkhoz, fenkölt szelleménél fogva annak is egyik jóltevője volt s főleg korán elhunyt kedves fia iránti szeretettől indíttatva, szőkefalvi templomunk építése költségeihez tetemes áldozattal járult, sőt lelkesítő példájával annak kezdeményezője volt. Vajha megérhető vala e templom elkészülését, hogy ez alkalommal ünnepélyesen kifejezhettük volna jótéményei iránti hálánk és tiszteletünk őszinte érzelmeit, melyeket most e rövid szavakba kell összefoglalnunk: Bőke lengjen sirja felett!

2. **Tanka Samu**, torda-aranyosmegyei unitárius egyházköri gondnok, egyházi tanácsos és megyei közigazgatási bizottsági tag életének 51-ik évében Kövenden f. évi oct. hó 21-én megszűnt élni. Övéit hön

szerető, a közügyeket buzgón pártoló sziv volt. Az utóbbi egyházi főtanácsban is részt vett s emlékezve rövid, de szabatos és tárgyilagos hozzászólásaira, csak sajnálunk lehet hirtelen elhunytát. Az ég vigasztalja meg a bánatos családot, neki pedig adjon csöndes nyugalmat.

3. **Radó Mózes**, énlaki unitárius ifju lelkész, f. évi oct. 13-kán elhunyt. Úszinte részvétünket fejezzük ki korai halála felett, mert szerénység, alázatosság, nemesség és valódi becsületesség, melyek egy lelkésznek főkésségei, képezték jellemvonásait. Nyugodjék csendesen!

A „Dávid Ferencz alapítvány“-ra közelebről befolyt kegyes adományok közlése a következő füzetre maradt.

Szerkesztői nyilatkozat.

Simén Domokos mélyen fájlalt halálával a szerkesztőségben változás történt. Folyóiratunk iránya azonban változást nem szenved, vagy ha igenis, csupán a haladás útját követve. Mi az irányt, melyet eddig a „Ker. Magvető“ képviselt, kívánjuk megtartani és épen ezért az irányért magát a folyóiratot is fentartani. Lapunk irányával nem a felekezetiesség szűk korlátai közt mozog, hanem egyetemes érdekeknek áll szolgálatában. S ez okból már eddig is méltánylást nyert a hazai sajtó szabadabb irányu részétől. S reméljük, hogy lelkiismeretes törekvésünk után ezután is ki fogja érdemelni ugy a sajtó, mint mindazon olvasóink elismerését, a kik egyfelől a felekezeti nézponatokon felülemelkedve, de másfelől az újabb idők divatos alsóbb menetü szellem- s illetőleg anyagirányaitól el nem hódítva, tisztultabb vallási álláspontról szemlélik a dolgokat. Reméljük annál inkább, mert folyóiratunk támogatására nézve tanár és lelkész társaink mellett több kitünő író ígérését bírjuk, a kik eddig is általunk meg nem hálálható szivességgel működtek közre folyóiratunk belső értékének emelésére s így hiszszük, hogy olvasóink várakozásának jövőben is meg fogunk felelni és szives pártfogásukat ki fogjuk érdemelni, a mit tisztelettel kérünk is.

Péterfi Dénes és Kovács János.